

שיעורים בעין אי"ה ברכות פרק א'

מאימתי

פרק ראשון

ברכות דף ג

מה קול שמעת בחורבה זו, ואמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי (שהחרבתי) [לבנים שבעונותיהם החרבתין] את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתיו את בני לבין העובדי כוכבים. אמר לי בני, חייך וחיי ראשך, לא שעה זו בלבד אומרת כך אלא בכל יום ויום ג"פ אומרת כך. ולא (עוד) [זו בלבד] אלא [בשעה] שישראל נבנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין (אמן) יהא שמה (רבא מברך) [הגדול מבורך] הקב"ה (כביכול) מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלטין אותו בביתו כך. ומה לו לאב שהגלה את בניו לבין העובדי כוכבים ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם: שם תיר מפני שלשה דברים אין נבנסין לחורבה, מפני חשד ומפני מנולת ומפני מזיקין:

תניא א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונבנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל, ובא אליהו ז"ל ושמר לי על הפתח (והמתין לי) עד שסיימתי תפילתי, לאחר שסיימתי תפילתי אמר לי שלום עליך רבי, ואמרתי לו שלום עליך רבי ומורי. אמר לי בני מפני מה נבנסת לחורבה זו. אמרתי לו להתפלל. אמר לי (מפני מה לא התפללת) והיה לך להתפלל בדרך, אמרתי לו מתוירא הייתי שמא יפסיקוני עובדי דרכים. אמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה. באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים, למדתי שאין נבנסין לחורבה, ולמדתי שמתפלליו בדרך, ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה. ואמר לי בני

עין אי"ה

ראיתי בעה"י לבאר ענין

אגדה זו, מה תועלת היוצאת מכל הסיפור הזה. ואם רק מפני החידוש הכללי שבצרת ישראל כביכול לו צר, דבר זה נודע למדי, ומבואר ג"כ בפסוקים מפורשים וא"צ אריכות. אבל בא הענין, לע"ד, לבאר תוכן ביאור צער שלמעלה, מה שלא ניתן להבין ע"פ פשוטו. ונקח לנו למשל ענין צער האמור בענין גופני, כדי שנוכל להקיש ממנו על הדברים העליונים, הנה כל דבר שמהלך כדרכו וטבעו הוא מתמיד בהנהגתו ואין בו צער, והצער לא יתכן כ"א במה שהוא מקרה יוצא חוץ לטבע, כמו הבריאות הוא המצב הטבעי של החי, והחולי הוא חוץ לטבע. וכל דבר שהוא חוץ לטבע ודאי לא יתמיד, כי כך היא המדה שכל דבר חוזר לטבעו. וע"פ אלה הדברים נבין ענין צער של מעלה בצרתן של ישראל. כי הנה אנו רואים טבע ההנהגה הכללית באומות הולך ומתחלף, פעם יעלה עם א' אל מרום המעלה, ופעם ירד ואחר ירים ראשו, באו הנביאים וחז"ל ביארו דבריהם להודיע לנו, שלא נטעה ח"ו לומר שירידת ישראל הוא דבר מסתעף ח"ו מסדר ההנהגה הטבעית, שכן היא דרכה ומנהגה להיות בה חליפות ותמורות לעם ועם, ולא לעם אחד לעולם חוסן. ועל דבר שסדר ההנהגה כך הוטבע, אין שייך לומר ח"ו צער למעלה, כי אדרבה השי"ת שמח בהנהגתו הטובה והשלמה. אבל ענין ירידת ישראל הוא דבר מקרי שלא כטבע ההנהגה, כי מראש הכין השי"ת סדרו של עולם, שיהיו ישראל גוי עליון לכל גויי הארץ, ועל אופן זה דוקא ישתכלל הדר העולם ויבאו הבריות לתכלית שלמותם, שהוא המהלך הטבעי שחלק להם העליון ית"ש בחכמתו העליונה. ונמצא שירידת ישראל היא כמו חסרון בהנהגה הכוללת, שבאה מצד כח הבחירה וסדרי ענינים אחרים שחייבו ירידתם לשעה. והוא כמו חולי שולט בגוף ההנהגה, וכל חולי סופו להתרפא, ע"כ ישראל בטוחים מאד על החזרת מעלתם, כי ההנהגה תחזור לאיתן טבעה ככלות ימי חליה. והוא שאמר הכתוב: "בשצף קצף הסתרתי פני רגע ממך ובחסד עולם רחמתיך". כי חסד עולם הוא החסד הכללי הגדול, שבשבילו מנהיג השי"ת זו המציאות, שחלק בה חוקים טובים המביאים את הברואים לתכלית השלמות והטובה, ובוהו החסד רחם הקב"ה את ישראל כי שם מעלתם חק בשלמות הכללית, וההסתרה שהסתיר פניו ית' מישראל הוא רק מקרה שא"א קיומו, וז"ש "בשצף קצף הסתרתי פני רגע ממך", כי בערך ההנהגה הכוללת, יקרא "רגע" כל דבר שאינו חק בהנהגה, א"כ סופו להתבטל, מה שא"כ ההנהגה הטובה של הקב"ה הקבועה, ששם אותה לעד לעולם חק ולא יעבור.

להיטיב הרבה לטובת שלמות העולם. כענין שאמר גבריאל⁴, אם יהיו כל חכמי אוה"ע בכף מאזנים ודניאל איש חמודות בכף שני לא נמצא מכריע את כולם? וכשאנשי מעלה קדושי עליון כאלה נתונים בשפל, וקול שלמותם אינו נשמע בעולם, רעה רבה היא אל הבריות כולן ונגד חק השלמות שיסד השי"ת בבריותיו. והכ' מצד עבודת הקרבנות, שמה נמשך שלמות גדולה בעולם ושפע רב, ורצונו ית' להיטיב לבריותיו, וכ"ז שחסר הדבר המשלים אין ההנהגה בשלמותה. הג' גם עבודת השי"ת וידיעתו שהם דברים שנעשים אפי' חוץ למקדש ואינם תלויים בו, מ"מ חק נתן השי"ת, שע"י קדושת המקדש כל העבודות פועלות את פעולת שלמותן באופן יותר נכבד באין ערוך. ע"כ נקרא בהמ"ק בית תפילה, שאפי' התפילה שהיא נהוגת בכ"מ, מתקבלת יותר במקום המקדש וע"י קדושתו. ומה נלמד לכל העבודות שאינן תלויות בו, שהשלמות היוצאת מהן ע"י קדושת המקדש, גדולה ונכבדה היא יותר מהשלמות היוצאת מהן בלעדו. אבל עוד דבר גדול יש בחסד עליון ית"ש, שהרי באמת ביהמ"ק שלמטה מכוון נגד בית המקדש שלמעלה, כמש"כ "לעולם זאת על ישראל" וכדחז"ל בשלהי מנחות. א"כ צ"ל שלעולם פועלות כל העבודות את חק שלמותן כאילו ביהמ"ק בנוי, אלא כיון שבעוה"ז הוא חרב, א"א שיושפעו הטובות הנמשכות מזו השלמות לעוה"ז, ונשארות רק למעלה, וכשיבא זמן תשועת ישראל, וישתכלל העולם בביהמ"ק, ויהי ראוי לקבל שלמות עליון, אז יופיע השי"ת בהדר גאון כל השלמות הנעשה מכח כל המצות והעבודות כולן, בערך שהן פועלות אם הי' ביהמ"ק על מכונו. והנה אע"פ שבדברים העליונים השלמות מתוספת, מ"מ אין זה גמר התכלית, כ"א שיושפעו כל אלה למטה, למקום הגורמים זו השלמות. ונמצא שגם מצד הדברים העליונים עצמם, המיוחסים מצד מעלתם לו יתעלה ביותר, ג"כ א"י התכלית העיקרית. אבל מצד מצבן של ישראל הרי הדבר רע ומר מאד, שכל אלה הגדולות מוכנות להם, והם נתונים בחרפה ושפלות בעוה"ר.

וכל אלה הענינים נתבארו לר' יוסי במראה הזה. והוא שכשעמד להתפלל, וכחק שלמות קדושתו עלה למעלה גדולה הראויה לו כפי ערך החסידים הראשונים בתפילתם, שמע בת-קול, והשיג עי"ז כמה גדול חסרון השלמות בהנהגה ע"י הגלות, שזו השלמות שהשיג, אינה בערך מה שראוי לו ע"י קדושת המקדש כשהוא בנוי וקדושת ישראל כשהם במקומם, גם א"א לו לפעול בשלמותו בעולם. ואמר לו אלי, שלא בשעה זו בלבד אומרת כך, פי' אין העדר השלמות מורגש רק ע"י אנשי מעלה כמון וערך בשעה הרוממה הזאת, כ"א בכל יום ג"פ שהוא כזמני התפילה שנתקנו נגד קרבנות, ניכר מאד

והנה החסרון שבעולם מצד שפלותן של ישראל ניכר בכמה דרכים. הא' מצד רוממות אנשי המעלה שבישראל, שאין ערוך לקדושת מדותיהם ועומק חכמתם, וכשישראל במעלה הם יכולים

ח. 1. ילק"ש ירמיה ל. 2. דברים כו יט. 3. ישעיה נד ח. 4. יומא עז א. 5. דברי הימים ב כ ג. 6. מנחות קי א.

עין אייה

5

נטהרנו לגמרי לתקן כל הפגמים שיהי' הבנין ערוך ומתוקן, אבל כ"ז שעדיין רבו הבקיעים ולא נטהרו המדות והמעשים כראוי, הדבר נקרא כעין חורבה שהכלל חרב בעוה"ר. וכבר דמו הכתובים כלל ישראל לבית² ועיר. והנה א"א שתהי' השראת שמו ית' על ישראל כ"ז שלא הושלם התיקון, מפני ג' דברים: הא' שלא יאמרן אוה"ע שרואים מעשי ישראל שאינם הגונים ותראה גדולתם, שיש ח"ו משוי פנים בדבר. והרי כשגלו בני יהודה הי' ג"כ קידוש השם, שאמרו³ אפי' לבני ביתי לא נסיב אפי', א"כ יש חילול השם בדבר ח"ו. אבל כשישראל משלימים מעשיהם, יש קידוש השם כשהעמים רואים גדולתם, והכל מכירים שהשי"ת גומל טוב לעושי טוב. ועוד שהשי"ת רוצה שתהי' הגאולה העתידה גאולה שלמה שאין אחרי' שיעבוד⁴, א"כ צריך להמתין עד שיעמוד הכל על בסיס נכון, שלא יתקלקל ח"ו, וזה א"א כ"א ע"י תיקון גדול, מירוק הגליות ותשובה אמיתית. ועוד כ"ז שנמצאים רשעים בישראל שלא נבררו והם אינם ראוים להנות מאור ד' ית', א"א שתהי' הגאולה עד שידחו הנדחים מע"ר ויצטרפו הראויים לצירוף, וכמש"כ⁵, "ואסירה כל בדיילך כו", וזה שרמזו מפני שלשה דברים אין נכנסים לחורבה, שאין השי"ת משרה שכינתו ולא ישראל מתקבצים למקומם כל זמן שלא נתקנו כל הבקיעים, מפני החשד של חילול השם ח"ו, שיאמרו האומות משא פנים יש בדבר. ומפני המפולת, שלא יגרמו העונות לחזור לנפילה חלילה, ע"כ צריך צירוף, שיהי' הדבר מתקיים לעד. ומפני המזיקין, הרשעים שאינם ראוים לראות בגאות השי"ת שידחו, וכמש"כ "והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו כשם ד"⁶.

7

10

20

העדר השלמות שבא לעולם ע"י חסרון הקרבנות והעבודה ממש. ולא עוד, לאו דוקא חסרון הקרבנות שהם תלויים בעצם בביהמ"ק, אפי' בכל שעה שישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ואומרים יה"ש רבא מברך, שעבודות וקילוסים כאלה אינם תלויים בביהמ"ק, מ"מ מחמת חסרון השלמות של בהמ"ק אינם פועלים כלל את פועלם כענין שראוי לפעול ע"י קדושת המקדש. אבל כ"ז הוא רק שאינו נשפע למטה בהנהגת עוה"ז, מפני שירדה הנהגת עוה"ז עד שאינה ראויה לקדושה עליונה ושלמות גדולה כזו, אבל בהנהגה נעלמת השלמות מתרבה. וזה טוד שהקב"ה מנענע בראשו כביכול, שהנהגה הנראית לנו הוא הגוף, והעליונה ממנה הנסתרת היא הראש מקום המחשבה, שהוא גנוח וסתום מאתנו. ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך. שבחסדו ית' הוא מעלה העבודות כאלו היו נעשות בביהמ"ק, אלא שא"א שירדו למטה, ונשארו כל אלה למעלה עד זמן הישועה שהקב"ה עתיד לאמר "פתחי לי אחותי רעייתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל, קוצותי רסיסי לילה"⁷, רסיסי השלמות הבאה למעלה, ונשארו שם מכח הגלות שא"א לרדת למטה. ואמר נגד השלמות העליונה, שעכ"ז א"ז גמר תכליתה, כיון שאין הבנים נהנים עדיין ממנו, מה לו לאב שהגלה את בניו כו', אך נגד הבנים עצמם שהם נתונים בצרה גדולה, ובאצורם צפונות טובות רמות וגדולות כאלה, אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם שהוא מלא כל טוב. וכיון שכ"ז הוא נגד חק ההנהגה א"כ ודאי יעבור החולי ויסור הצער, והשולחן המוכן לבנים הם ינחלוהו ויתענגו מטובו.

10

20

6

ט. ת"ר מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה, מפני החשד ומפני המפולת ומפני המזיקין. כראוי לדברי חכמים ז"ל אמרתי לתן עוד כונה שני' במאמר זה, שרומז ג"כ על איחור הגלות. אע"פ שבידו ית' לשוב שבותינו ולקבצנו ולשכון כבוד בתוכנו, אבל יש שלשה דברים מעכבים השראת שכינתו ית' בנו, עד שיחמלאו אלו החסרונות. כי נודע, ישראל ע"י עבודתם בונים פלטרין של מעלה. והשי"ת נשבע: שלא אכנס בירושלים של מעלה עד שאכנס בירושלים של מטה¹. אמנם כל זמן שעדיין לא

ת. 7. שה"ש ה. ב. ט. 1. תענית ה. א. 2. "בית ישראל", ירמיה כג ח, תהילים קטו יב ועוד. 3. איכה רבה פתיחתא ו. 4. תנחומא שופטים ט, אורות עמ' ע. 5. ישעיה א כה. 6. צפניה ג יב.